RAQAMLI TA’LIM MUHITIDA WEB-KVEST TEXNOLOGIYALARI ORQALI TALABALAR FAOLIYATINI TASHKILLASHTIRISH METODIKASI

Abdumannonova Mohlaroyim Shavkatjon qizi
Farg’ona Davlat Universiteti pedagogika tarixi va nazariyasi yo‘nalishi 2-bosqich magistranti

doi.org/10.5281/zenodo.20495612

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta’lim muassasalarida raqamli ta’lim muhitini shakllantirish sharoitida talabalar o‘quv-bilish faoliyatini tashkil etishda web-kvest texnologiyalarining o‘rni va ahamiyati yoritilgan. Tadqiqot davomida web-kvestning asosiy bosqichlari, talabalarda tanqidiy fikrlash va mustaqil izlanish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinib, o‘quv jarayoniga tatbiq etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: web-kvest, raqamli ta’lim muhiti, innovatsion texnologiya, mustaqil ta’lim, Bernie Dodge, kognitiv faoliyat, loyiha texnologiyasi, pedagogik modellashtirish.

Kirish: Zamonaviy oliy ta’lim tizimining raqamlashtirilishi o‘qitishning an’anaviy shakllaridan voz kechib, talabalarning axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) yordamida mustaqil bilim olishiga qaratilgan innovatsion yondashuvlarni talab etmoqda. Bugungi kun talabasi axborotni passiv qabul qiluvchi emas, balki uni izlovchi, tahlil qiluvchi va yangi bilim yaratuvchi subyekt bo‘lishi lozim. Shu nuqtai nazardan, raqamli ta’lim muhitida talabalar faoliyatini loyihalashtirishda **web-kvest (WebQuest)** texnologiyasi o‘zining yuqori didaktik salohiyati bilan ajralib turadi.

Asosiy qism va metodologiya

"Web-kvest" tushunchasi ilk bor 1995-yilda San-Diyego universiteti professori **Bernie Dodge** hamda uning hamkasbi Tom March tomonidan ta’lim amaliyotiga kiritilgan bo‘lib, u "ta’lim oluvchilar berilgan vazifani bajarish uchun zarur bo‘lgan barcha yoki asosiy ma’lumotlarni bevosita internet tarmog’idan oladigan, muammoli vazifalarni o‘z ichiga olgan veb-loyiha" sifatida ta’riflanadi.

Oliy ta’lim muassasalari amaliyotida web-kvest texnologiyasi talabalarning fundamental va amaliy fanlarni o‘zlashtirishdagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Metodik jihatdan web-kvest texnologiyasi orqali talabalar faoliyatini tashkillashtirish quyidagi izchil bosqichlarni (algoritmni) o‘z ichiga oladi:

1. Kirish (Introduction): O‘qituvchi tomonidan mavzuning dolzarbligi, asosiy muammo tushuntiriladi va talabalarda motivatsiya uyg’otiladi. Bu bosqichda kvestning stsenariysi (masalan, ilmiy tadqiqotchi, ekspert yoki ma’lum bir muammoni hal qiluvchi mutaxassis roli) belgilanadi.

2. Vazifa (Task): Talabalarga aniq, tushunarli va qiziqarli muammoli vazifa beriladi. B. Dodge tasnifiga ko‘ra, vazifalar kompilatsion, ijodiy, tahliliy yoki dizaynga oid bo‘lishi mumkin.

3. Jarayon va resurslar (Process & Resources): O‘qituvchi oldindan saralangan, ishonchli internet havolalari (veb-saytlar, elektron kutubxonalar, maqolalar) ro‘yxatini taqdim etadi. Talabalar kichik guruhlarga bo‘linib, rollarni taqsimlaydilar (masalan, "tahlilchi", "amaliyotchi", "xulosa qiluvchi") va mustaqil izlanish olib boradilar.

4. Baholash (Evaluation): Bajarilgan ishlarni baholash mezonlari (rubrikalar) oldindan e'lon qilinadi. Bunda nafaqat yakuniy natija, balki jamoaviy ishlash, axborotni saralash va taqdimot qilish ko'nikmalari ham baholanadi.

5. Xulosa (Conclusion): Yakuniy taqdimot, olingan bilimlarni umumlashtirish va refleksiyani amalga oshirish.

Ushbu metodikaning eng muhim afzalligi shundaki, o'qituvchi axborot manbayidan **fasilitator** (yo'naltiruvchi, maslahatchi) roliga o'tadi. Talaba esa tayyor bilimlarni yodlashdan qochib, o'quv jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi.

Natijalar va muhokama

O'tkazilgan ilmiy-pedagogik tahlillar hamda web-kvest texnologiyasini ta'lim jarayonida qo'llash bo'yicha mavjud adabiyotlar va amaliy kuzatuvlar natijalari ushbu metodikaning ta'lim samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Web-kvestdan foydalanish talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirib, ularning axborot bilan ishlash, tanqidiy fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal etish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, web-kvest metodikasining asosiy afzalliklaridan biri ta'lim jarayonida vaqt resurslaridan oqilona foydalanish imkoniyatini yaratishidir. An'anaviy mustaqil izlanish jarayonida talabalar internet tarmog'idagi ko'plab va turli sifatdagi ma'lumotlar orasida kerakli axborotni topishga ortiqcha vaqt sarflashi mumkin. Web-kvest texnologiyasida esa o'qituvchi tomonidan oldindan saralangan va ilmiy jihatdan ishonchli deb topilgan elektron manbalar taqdim etiladi. Bu esa talabalarning vaqtini keraksiz qidiruvlarga emas, balki olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirishga yo'naltirish imkonini beradi. Natijada o'quv faoliyatining samaradorligi ortadi hamda o'quv maqsadlariga erishish jarayoni tezlashadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, web-kvest texnologiyasi talabalarning kognitiv faolligini sezilarli darajada oshiradi. Mazkur metodika doirasida talabalar tayyor bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol izlanish olib boruvchi subyekt sifatida ishtirok etadilar. Ular berilgan topshiriqlarni bajarish davomida turli manbalardan olingan ma'lumotlarni tahlil qilish, ularning ishonchliligini baholash, muhim va ikkilamchi axborotni ajratish, o'zaro bog'liqliklarni aniqlash hamda xulosalar chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bu jarayon yuqori darajadagi tafakkur operatsiyalari, jumladan analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish va baholash kabi intellektual faoliyat turlarining shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, web-kvest metodikasining qo'llanilishi talabalarda raqamli kompetensiyalarni rivojlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy ta'lim muhitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish muhim kasbiy kompetensiyalardan biri hisoblanadi. Web-kvest topshiriqlarini bajarish davomida talabalar internet-resurslar bilan ishlash, elektron ma'lumotlar bazalaridan foydalanish, raqamli axborotni qayta ishlash va natijalarni turli multimedia vositalari yordamida taqdim etish tajribasiga ega bo'ladilar. Xususan, prezentatsiyalar, infografikalar, elektron posterlar, videoroliklar va raqamli xaritalar yaratish orqali ularning axborotni vizuallashtirish va auditoriyaga samarali yetkazish ko'nikmalari takomillashadi.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, web-kvest metodikasi jamoaviy hamkorlikni rivojlantirishda ham samarali vosita hisoblanadi. Guruh bo'lib bajariladigan topshiriqlar talabalarning muloqot qilish, vazifalarni taqsimlash, mas'uliyatni his etish va birgalikda qaror

qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Bunday faoliyat natijasida o‘zaro hamkorlik muhiti yuzaga kelib, talabalarning ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalari rivojlanadi.

Bundan tashqari, web-kvest texnologiyasi o‘quv motivatsiyasining ortishiga ham xizmat qiladi. Muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar, real hayotiy masalalar bilan bog‘liq vazifalar va interaktiv faoliyat shakllari talabalarni o‘quv jarayoniga faol jalb etadi. Talabalar o‘zlarini tadqiqotchi sifatida his qilib, topshiriqlarni bajarishga nisbatan yuqori qiziqish namoyon etadilar. Bu esa bilimlarni o‘zlashtirish darajasining oshishiga va o‘quv natijalarining yaxshilanishiga olib keladi.

Umuman olganda, olingan natijalar web-kvest metodikasining ta’lim jarayonida qo‘llanilishi talabalarning mustaqil fikrlashi, axborot bilan ishlash madaniyati, tanqidiy tafakkuri, raqamli savodxonligi va kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda samarali pedagogik texnologiya ekanligini tasdiqlaydi. Shu sababli ushbu metodikani oliy ta’lim muassasalarida, ayniqsa raqamli ta’lim muhitini rivojlantirishga qaratilgan fanlarni o‘qitishda keng joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, raqamli ta’lim muhitida web-kvest texnologiyalaridan foydalanish talabalarni mustaqil ta’limga jalb etishning eng samarali mexanizmlaridan biridir. B. Dodge metodologiyasi asosida qurilgan o‘quv mashg‘ulotlari talabalarning nafaqat kasbiy bilimlarini, balki XXI asr mutaxassisi uchun o‘ta muhim bo‘lgan "Soft skills" (yumshoq ko‘nikmalar) – jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash va muammolarga nostandart yechim topish layoqatini shakllantiradi. Oliy ta’lim tizimida o‘qitiladigan fanlar doirasida mavzulashtirilgan web-kvestlar bazasini yaratish va amaliyotga joriy etish ta’lim sifatini oshirishga bevosita xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Dodge, B. (1995). Some Thoughts About WebQuests. Distance Educator, 1(3), 12–15.
2. Dodge, B. (2001). Focus: Five Rules for Writing a Great WebQuest. Learning & Leading with Technology, 28(8), 6–9.
3. March, T. (2003). The Learning Power of WebQuests. Educational Leadership, 61(4), 42–47.
4. March, T. (2004). What WebQuests Are (Really). Retrieved from WebQuest.org.
5. Halat, E. (2008). A Good Teaching Technique: WebQuests. The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas, 81(3), 109–112.
6. Vidoni, K.L., & Maddux, C.D. (2002). WebQuests: Can They Be Used to Improve Critical Thinking Skills in Students? Computers in the Schools, 19(1–2), 101–117.
7. Zheng, R., Perez, J., Williamson, J., & Flygare, J. (2008). WebQuests as Perceived by Teachers: Implications for Online Teaching and Learning. Journal of Computer Assisted Learning, 24(4), 295–304.
8. Ikpeze, C.H., & Boyd, F.B. (2007). Web-Based Inquiry Learning: Facilitating Thoughtful Literacy with WebQuests. The Reading Teacher, 60(7), 644–654.
9. Hassanien, A. (2006). An Evaluation of the WebQuest as a Computer-Based Learning Tool. Research in Post-Compulsory Education, 11(2), 235–250.
10. Ishmuhamedov R., Yuldashev M. (2014). Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Nihol.
11. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To‘rayev A.B. (2015). Innovatsion ta’lim texnologiyalari. Toshkent: Sano-standart.
12. Xoliqov A.A. (2010). Pedagogik mahorat. Toshkent: Iqtisod-Moliya.

13. Azizxo‘jayeva N.N. (2013). Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi.
14. Tolipov O‘.Q., Usmonboyeva M. (2012). Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. Toshkent: Fan.
15. Saidahmedov N. (2003). Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Moliya.
16. Polat E.S. (2007). Noviye pedagogicheskiye i informatsionniye texnologii v sisteme obrazovaniya. Moskva: Akademiya.
17. Selevko G.K. (2005). Sovremenniye obrazovatelniye texnologii. Moskva: Narodnoe obrazovanie.
18. Robert I.V. (2014). Informatsionniye i kommunikatsionniye texnologii v obrazovanii. Moskva: Yurayt.
19. UNESCO. (2023). Digital Learning and Transformation of Education. Paris: UNESCO.
20. UNESCO (2024). Guidance for Generative AI in Education and Research. Paris: UNESCO.